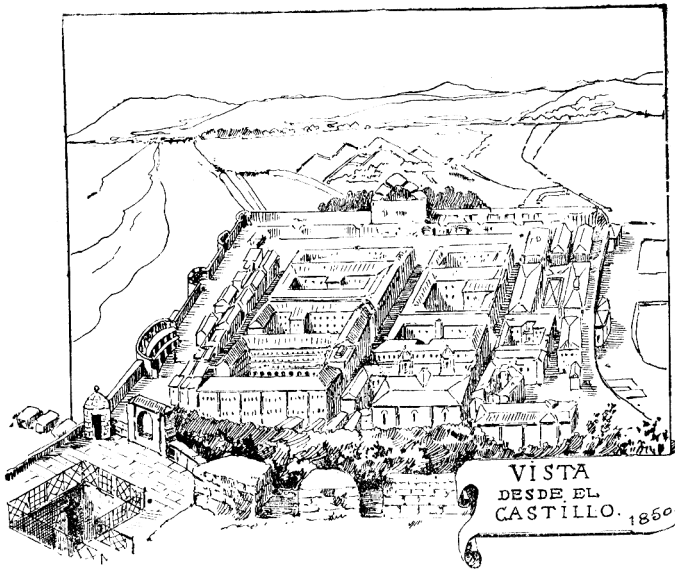

ANTZEKI ZARRA

IRAKURGAI DONOSTIARRA

(Aurtengo euskal-indar-neurtzeetan saria irabazia.)

DONOSTIYA, arresituba zegoen garayan, inguru guzietako uño ederra besterik etzan. Etziran oraingo eche galantak orduko echeak; batzuek ordia, beren ertzian, arresi edo *muralla* laurka, luze, t'urrutaba ezagutu zuten, t'arresiya triskatu ezkeroztik ta bere zaborrak

ayenatu eche berri-taldeak itzalpean dauzka lengo eche zarrak, t'etzira aitzaki gabeko berezipenak *Donosti zar* ta *Donosti berri*, bertako bizilariyak aipatzen dituzten atalak.

Donostiarren irudimen somagilleak, beñere nagí eztagoen almenak lez, asmatu ditu beste zatiak: Donostiya, gaztelupeko arkaitzetatik *Bulevar-eraño* zabaltzen dan bitarteari izentzat ipini diyo: *San Sebastián Bulevar-etik Avenida* deritzayon ibildegí eder ta zabaleraño dagoenari: *Guadalajara* ibildegitik aruntz, Errondo ta Murruetarontz bitartetzen dan zatiyari.

Utzi ditzagun alde batera San Sebastián ta Guadalajara; t'esango dizkitzut, irakurlea, Donosti barren-barrengo jasoera batzuek, uso zuriyaren kolkopekoak balira bezela, t'oyen zertzeladak orrastuko dizkitzut, bañan aldiaurrez oartzen dizut, neronen egatsak, ipui ta egiya naste, dariozkikenak izango dirala.

Asko maite det asnasa t'odola eman zizkidan erriya, ta balkamenik baneukake; t'agindariyen zotza esku-eskuan, enuke tarterik igarotzen utziko: gaurtik, Donostiya elitzake lengo uño erlatz eta kiskurtuba besterik izango, t'ez oraingo ego-zabala, azal berriya bota-ta, sarritan zapelaitza dirudiyan egutiya.

Lengo Donosti zarrarentzat nere biyozketa goşuenak: onentzako nere ajola t'ardura, ta barren-barrenen darabilzkidan gogapenak, goral-dizta beraldiz itsasoa deritzazkidanak, bildu ta gero zabaldu albani-tzazke, neronek emango nizkioke Donostiyari Zurriyola-rako ta *Koncha-rako* olatu berriyak, ez ordia asarre ta zalapartadaz arpegiya ebaintzen diyotenak, ondartzari muşu-ta-muşu dagiyotenak baño.

Luditarren aurreraspenak, orain abo-zabalez *civilización* deritzayon mutil moşollo orrek, etzuen errukimenik izan Donostiyatzaz: zarra zala-ta chimak atera zizkiyon; billosik utzi zuen, baña *fara-fara* zetorren erri berriyakiko uste-onik etzuelako, Donosti zarra autatu zuen burutzat, t'onen lepondoari iratsi zizkiyon berriyaren izaera ta jaskera pichigarriyak.

Biar-biarreko lana zan!.....

Beti buru Donosti zarra!..... baña *civilizaciya*uk San Sebastián-dik eta *Guadalajara-tik*, egoak ekarri diskiyo lengo uño ederrari.

Asteko naiko.

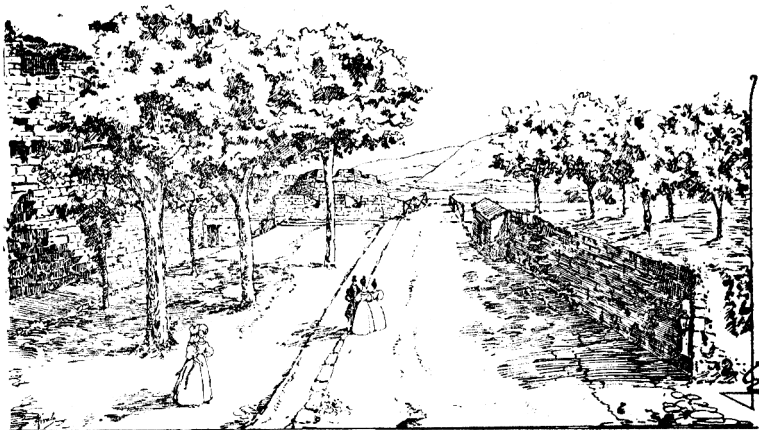
I

Pelota-jokuba arresiko edo *muralla-ko* atari-aldez zegoen. Bañanork esan ziur non ote zan? Bai: guchi-gora bera, oraingo *calle Elcano-tik* bekoz. Arresipean zegoen, zuloan, ta goiko aldetik *Paseo del Hornabeque* zeritzayon ibildegiyak inguratzentzuen. Zugatz ederrak eta tantayak

baziran ibildegí ontan, ta naiko osto zerioten, edozeñeri abaro atsegiña eskeintzeko. Tarteka-tarteka isirileku botzuek. Egun batez, isirileku baten inguruan, lau mutil zeuden, asi-samararak, amabi urtetik gora-koak.

Enuke esango ayen berriyik izenez ta deituraz, izengoitiaz bai or-dia. Ara emen ayen ezizenak: *Laubegi*, *Karrakela*, *Acho* ta *Birikas*. Eztet esango-re, edo *Pello-Españ-en*, edo *Matapan-en* edo *Iskimar-en* odol, taju eta yurrikoak ote ziran, bañan aben griña ta bernagakoak zirala, gezur-aldeko esakuna ezta.

—Aizak, i, *Birikas*: Ik baomendakik *prantzesez*. *Tito-neko* aldame-neko *prantzez* luze, mudurri orrek erakusten omen dik..... I, nola esaten zayok katuari *prantzesez*?

Birikas-ek etzuen aldi luzea autatu erantzupena emateko.

—Katuari..... moššš!

Acho-k *Karrakela-k* eta *Laubegi-k* algara eztanda egintzuten.

—Ta chakurrari?

—Chakurrari..... tomaaa!.....

—Ta ginbeletari.....

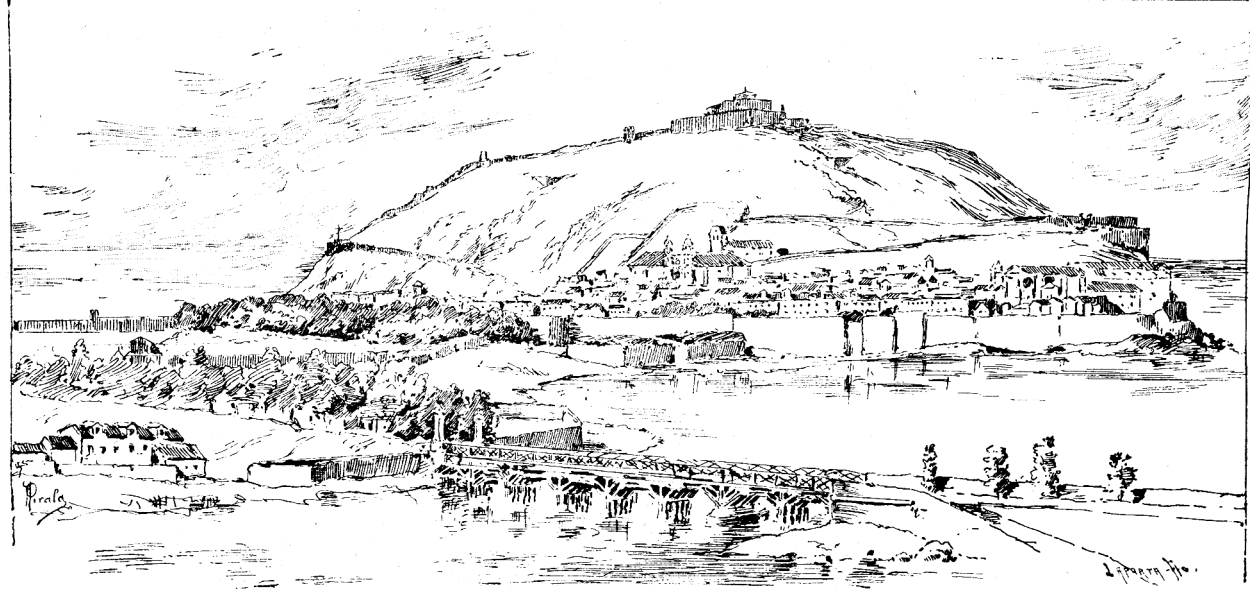
—Ginpelet.....

—Chapelari?.....

—Ori erreza dek..... *Le chapó*.

—Atiari?

—*Le port*.

—Ez. Ez. Urian ibiltzen dan ateari.

—A!..... *Le antzar!*

—*Cuerpo-guardi-yari?*

—Tatariii!..... t'esanakin batez, itzulika joantziran *Hornabeque-ko* tartetik *Santa Catalina-ko* biderontz. Abiyada biziyan, dar dai baten antzera, eskutatu ziran; ta zer-tzala-ta alde egin?..... Zergatik zijoazen itzulika?..... Beste alderdi batetik, astin, pacharan, t'oinkadak astiro emanaz, aguzilla zetorren. Esango nuke beronen izena, baña ezte-ni ezerchore igartzia: orduko egunak, oraindik-ere, norbaitek goguan badauzka, garai artan bizi zalako, oroituko da, zeñi izan ote zitekean aguzilla, baldin zartzaroaren lakestasunak oroimena jan-ezpadियो.

Ala zesan aguazillak, mutikoak itzulika ikusi zituenian:

—Bai, bai; batere ibilli gabe arrapatuko zaitzuet. Enaiz zaldiya, zeon atzetik joateko, baña bai Donostiyako aguzillik bizkorrena.... Bai oiše! Eztaukat katazkik egin biarrrik, zuek arraparratzeko. Egunez ez, gabaz bai ordia, zeon echezuloan zurrungaka zautenian, arrapatuko zaitzuet.....

Atera zuen sakeletik tosa, ta bertatik jasotako rape mutur bat, zudur zuloetan ezarri zuen. Musu zapi gorri aundi batez astindu zituen mukitegiak, ta bere lanez busti zitzayon musuzapiya, borobil-borobil-egin-da, kolkoratu zuen.

Begiraka egontzan gero, onuntz t'aruntz, ezer gertatzen ote zan Donosti atariyetan, t'esango nuke, Rusiako Enperadoreak bere barrutiya baño arologo t'itzalago, uzmiatu zituela bazter ayek.

Ekarri zuen bider: joantz: irichi zan *Puerta de Tierra* zeritzayon ataurre edo *portal-era*: an, larriñean zeuden aragi-arrapatzalleak agur egintziyoten, ta sartu zan Donosti-barrena, ate zar artatik. Atepeko *Kristo-Agoniya-koari* otoiitz labur bat egintziyon, eta eskubi alderozko iturriyan, zerbait egin biarragatik atsedeen-egitia otu zitzayon. Etzan egin biarra; esan biarra, bai.

Orduanche irichi zan iturrira, buruan tangarta zuela, Joakina, emakume maratz t'aidorra, *Birikaš-en* ama.

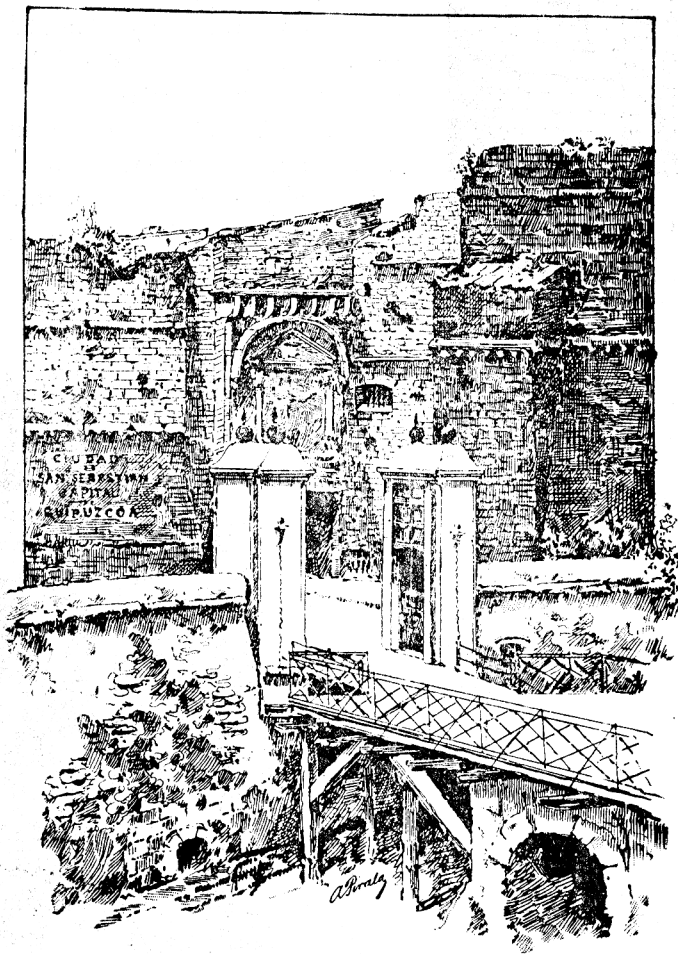
—Aizazu, Joakina: orain-ere zuen mutil bardazka *eskolik* gabe. Etzaizu piperra urri izango echian!.....

—Birika kenduko diyot!..... Orain ere bai?..... Gezurra dirudi! ¡Au bizimodu gaiztoa darabilt mutil orrekin!.....

—Gañera esan biar dizut, *prosesiyatubak* daudelazuria ta beste iru.

—Baña, zer da ori?

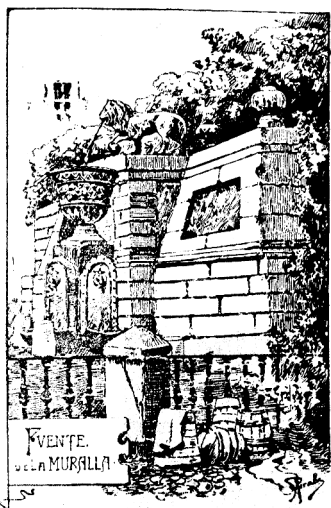

—Kartzelara joango dirala.

—Zer egin dute, bada?

—*Desakatua* agindariyari.

—Zer da?

ez oztutzeagatik, chanuakin egoten naiz elizan. Bikariyo jaunak bayezkoa eman-tzidan t'inork ezin esan lazake, bide gabekua dala buruko estalki ya. Zure seme pardel orrek, uste gabeko aldi batian, burutik chanua atera zidan..... Bota niyon makilla, t'iskanbilla izugarri bat bertan sortu zan..... Bai, bai, *desacato!*..... gañera gaba zan..... *nocturnidadia*..... eliz-barrenen..... *sacrilegiua*..... batek ezpadiyo, bestiak biyurtuko diyo lepo biribil ura,.... Nere illarkiya anchen azaldu zan!.....

—Etzetorren gaizki, elizan *il-argia*.....

—Ez aldizu ajolik?.....

—Ajola bai..... Bañan jakin biar dezu.....

—Utikan!..... Emakume zuntzuna, alen zuntzuna!... Nik arrapatuko ditut...

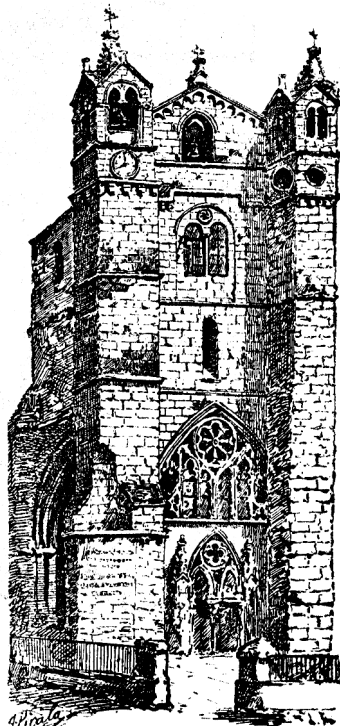
—Ara. Ikusten aldezu goiko leoya aboa-zabalik, beko antuñun aundi ortara ura botatzen?.....

—Bai.

—Orrek oso-osorik jango balituke, elitzayeke asko. Ain gaiztoak dira!.....

—Orrek eztitu jango. Mutillak bai, jango luteke leoya, gañozkoa balitz. Iza-tzik-ere eliyoteke utziko.

—Esate baterako aitortu dizut. Lau puzka egitea, ondo irabazi dute. Atzo, oitura dedan bezela, nere otoitzak egi-ten ari nintzan *San Vicente-ko* koropean. Zuk da-kizun bezela,

RAMÓN INZAGARAY